

Gouden Leeuw

De basisplattegrond van een woontoren bestaat uit vier vierkanten die rond de lifthal in een "molenwiek-configuratie" geschakeld zijn. Ze hebben zijden van 10,80 m (inclusief muren), net zoals bij het raadhuis in Ter Aar. Een vierkant is óf verdeeld in twee L-vormige ruimtes (de tweekamerflats) óf in vier vierkanten van 5,40 m (de vijfkamerflats). Gouden Leeuw is dus volgens de "menselijke maat" gebouwd.

De draagconstructie is niet duidelijk zichtbaar als ruimtevormend beeld en draagt dus niet bij tot de architectuur van het gebouw. Van Stigt: "Dat moet ook niet want zo'n kruisvormige constructie als in Twente zou een flexibel gebruik van de woning alleen maar belemmeren".

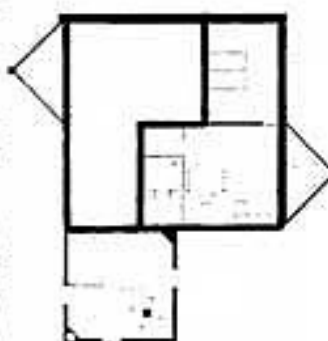

molenwiekconfiguratie

Voor de rest vindt hij Gouden Leeuw beslist alle kenmerken van het structuralisme vertonen. Ga maar na.

De plattegrond is een geometrische configuratie van vierkanten.

Flexibiliteit bereikte Van Stigt door de natte ruimtes rond de lifthal te groeperen zodat in de woning veel "vrije ruimte" over blijft. Vandaar ook de makkelijk weg te halen tussenmuurtjes in de vijfkamerflats.

L-vormige tweekamerflats

Het principe van "de mens centraal" kent twee aspecten: de behoefte aan privacy en "het bouwen vanuit de ontmoeting". Beide aspecten heelt Van Stigt proberen recht te doen. De woongedeeltes van de flats hebben weinig raakvlakken, de natte ruimtes zitten er immers tussen, dus "je kan er in je blootje lopen". Op de balkons kun

vier vierkanten in
de vijfkamerflat

je je in een hoekje terug trekken, maar je kunt ook over de afscheiding een praatje met de burens maken. Elkaar ontmoeten kan ook in de centrale lifthal en in de loopstraat; muurtjes en (mel opzet) brede vensterbanken nodigen uit om er eens lekker bij te gaan zitten. De bankjes in de loopstraat zijn dus eigenlijk overbodig.

brede vensterbanken om er eens lekker bij te gaan zitten

Niet enkel wonen maar vermenging van de functies wonen, recreatie en werken. Door compact te bouwen ("Niemand geloofde dat er zo veel woningen op zo'n kleine oppervlakte konden; ze dachten dat ze gefelst werden") bleef er veel ruimte over voor groen dat door Van Stigt nadrukkelijk voor recreatie bedoeld was. Het werken wilde hij bevorderen door in het complex "atelierwoningen" op te nemen. Die in toren 1 zijn nu in gebruik als tandartspraktijk, wasserette en pouterspeelzaal. In ieder geval zijn de tandartsen en de kapper structuralistisch bezig.

Een kenmerk van het structuralisme is ook nog: individuele herkenbaarheid van de eigen woonruimte. Van Stigt had dit willen bereiken met kleuren (paars, licht- en donkerblauw) in de loopstraal bij de toreningen en in de trappenhuizen, maar dat ging niet door.

Na Gouden Leeuw volgde Groenhoven en direct daarna en daarachter een serie woningen in Geordinkhof, de nummers 500. Deze bestaan, typisch Van Stigt, uit clusters van geschakelde (min of meer) vierkante woningen die een intiem pleintje gedeeltelijk omsluiten. Hier en daar vertonen ze een kenmerk van Gouden Leeuw.

Geordinkhof

Genoeg vierkantjes nu.

Dat vonden sommige collega's ook die hem in zijn ontwerp voor de Prix de Rome starheid verweten: hij zou met zijn vierkantjes te veel een vorm vastleggen, zonder mogelijkheden tot variaties. Pas jaren later werden zijn ideeën overgenomen door architecten die aanvankelijk tegen waren, zoals Hertzberger. Van Stigt: "Ze zijn erachter gekomen dat juist die schijnbaar starre vorm de enige structuur is waar je alle kanten mee op kunt en die de meeste mogelijkheden tot flexibiliteit biedt!"

HvR

Joop
van
Stigt:

"Gouden Leeuw is een goed concept"

In 1969 was de Bijlmer volgebouwd op een klein stukje in het noordoosten na, te klein voor de "honingraatflats". Deze waren de vrucht van een op zich idealistisch concept van licht, lucht, ruimte en een scheiding van functies: werken en verkeer moesten apart van wonen en recreatie.

Van Stigt vond en vindt dit een slechte interpretatie van het "Nieuwe Bouwen". De Bijlmerflats staan weliswaar in het groen, maar om daar te komen moet je eerst een lange galerij af. De bewoners hebben geen vrijheid want iedereen loopt langs. Bovendien "is niets duurder dan galerijbouw". Hij noemt de eindeloze, eentonige woonwanden een voorbeeld van "horizontalitis". Ze zijn niet ontworpen door architecten maar door systeembouwers: "De droom van mannen die als student wegens opmerkelijk gebrek aan ontwerpvisie maar naar de afdeling stedenbouw werden afgevoerd".

Bij gemeentelijke diensten als Stadsontwikkeling was men zeer tevreden over de resultaten van de galerijwoningen, maar bij een aantal mensen van Volkshuisvesting en diverse woningbouwverenigingen heerste teleurstelling. Zij kenden Van Stigt en hadden waardering voor zijn werk. Zo kreeg hij van vier corporaties, waaronder Het Oosten en Patrimonium, in 1970 de opdracht om het lege plekje in de Bijlmer te vullen.

Het ontwerp

"Onze opdracht was om grote, flexibele woningen en zo mogelijk portiek-etage-woningen te maken, om daarmee, met behoud van het recreatiegroen, het assortiment aan woonvormen in de Bijlmer te vergroten. Het was een moeilijke opgave, want wat wij wilden was iets heel anders dan wat men tot dan toe gewend was. Het betekende ook een andere wijze van bouwen en het heelt heel wat uren puzzelwerk gekost om het dan toch nog zo economisch mogelijk te doen". Dat moest ook wel, want het zouden woningwethuizen in de premiesfeer worden.

Van Stigt ontwierp het complex Gouden Leeuw - Groenhoven niet horizontaal maar verticaal, woontoren dus. Want "wat wij doen, is het contact herstellen, tussen de mensen onderling maar ook met de

begane grond, de natuur". Als je naar beneden gaat, kun je gelijk naar buiten. En de loopstraat dan? "Onze binnenstraat ligt gelijkvloers, waardoor het directe contact met het groen is hersteld. Net als vroeger in de oude buurten is er weer een directe relatie tussen de woning en de begane grond. Iemand die naar huis gaat passeert pleintjes en loopstraatjes, ziet kinderen spelen, ziet zijn mede-flatbewoners bezig met allerlei dingen. Het voordeel van de patio's is bovendien dat één moeder vanuit haar woning toezicht kan houden op wel twintig spelende kindjes."

verspringende torens

Die pleintjes en patio's creëerde Van Stigt handig door de torens niet in één lijn te ontwerpen maar verspringend, en de loopstraat daar geknikt langs te laten lopen.

Maximale flexibiliteit was voor hem wezenlijk, want jong en oud, gezinnen en alleenstaanden moesten zich kunnen thuisvoelen in hun woning: het huis "als de buik van de moeder", zoals bij de Dogon. Hij wilde daarom cascowoningen, maar dat mocht niet. Dan maar die eenvoudig te verwijderen tussenwandjes. Dat mocht eigenlijk ook niet van de "woningwetjongens" want "het moest voor de eeuwigheid staan".

Goedkoop

Als praktijkman had Van Stigt grote kennis van materialen, de prijs ervan en de kosten om ze tot bouwelementen te verwerken en op de draagconstructie aan te brengen. Hij maakte een financiële analyse: wat kost een pui, een wand, een galerij vergeleken met een liffthal, en kwam zo tot een "uitgekiend ontwerp". Het zouden weliswaar grote woningen worden, maar dat gaf niet: de materiaalkosten zijn wat hoger maar de handelingen zijn hetzelfde als bij een kleine woning. Op z'n Van Stigts: "Een grote Jurk maken is even moeilijk als een kleine, je hebt alleen wat meer materiaal nodig".

veldfabriek

Door de natte ruimtes rond de liffhallen te concentreren, bleef er niet alleen veel "vrije ruimte" over maar waren ook minder leidingen nodig. "Men heeft het wel tien maal nagerokend want met verwachte veel meer".

Men dacht dat het complex te klein was voor systeembouw met geprefabriceerde elementen maar Van Stigt zag dat anders. Inderdaad, kleine series onderdelen maken in een fabriek is duur, mede vanwege opslag en transport. De oplossing: fabriceer alles ter plaats! Van Gent's Bouwbedrijf te Amersfoort was daarin gespecialiseerd en werd zo de logische aannemer.

Integraal bouwsysteem door Van Gent's Bouwbedrijf

Alle prefab betonnen elementen zoals golvplaten, balkons, trappen, bordessen en ondervloeren werden op de bouwplaats in een "veldfabriek" gemaakt. Ook vond hier de bereiding van het beton in een eigen centrale plaats, evenals de assemblage van de aluminium puien. De aannemer noemde dit een "integraal bouwsysteem met een ver doorgevoerd repeterend karakter".

Het resultaat was meer kwaliteit voor dezelfde prijs als een galerijflat: ruim 41 miljoen. Kostprijs per woning: ruim f 50.000, incl. BTW. Zijn de Collectieve Ruimten dan geen grote luxe? Van Stigt: "Het aandeel in de kosten van het totale meerwerk was slechts 1,2 %, inclusief de Collectieve Ruimten".

een wirwar van kolommen

Het gaat anders dan je denkt

Het komt vaak voor dat architecten tot hun verbijstering ontdekken dat iets anders uitgevoerd wordt (of is) dan het bedoeld is. Van Stigt overkwam dat ook: "Ik wilde de mensen meer buitenruimte geven bij hun woning, maar het beschikbare budget liet dat niet toe".

indrukwekkend

De tussenwanden waren een compromis, de balkons werden kleiner dan Van Stigt getekend had en de stopcontacten voor scheerapparaten in de badkamers werden wegbezuinigd ("alsof die paar centen wat uitmaken!").

Hij botste nogal eens met de stenge normen van de woningwet. Zo wilde hij deuren met een afwijkende breedte om daardoor ruimtes beter te kunnen indelen. "Er zijn gemeentelijke diensten die ons wel kunnen schieten, omdat we steeds weer aankwamen met plannetjes die afweken van de standaardmaten". Op zich heeft Van Stigt niets tegen regels, mits die maar dienstbaar zijn aan een betere kwaliteit. Ze worden echter door instanties star toegepast: "Vroeger zaten

gigantische kranen

de goden op de Olympus, nu bij de overheid".

Onze flats werden als premiehuurwoningen opgezet. Tijdens de bouw ontstond echter de vrees dat het complex duurder zou uitpakken dan de Bijlmergalerijflats (men geloofde Van Stigt weer eens niet), dus werden toren 1 en 2 op proef in de verkoop gedaan, f 65.000 voor een tweekamer- en f 85.000 voor een vijfkamerflat (incl. f 10.000 subsidie), dus tel uit je winst. Dat liep niettemin als een trein: "Het halve Wibauthuis kwam er in".

... af, en schoon! Wordt het ooit weer zo?

Toen werd aan B en W toestemming gevraagd, en verkregen, om ook de woningen in de andere torens te verkopen. Dit had verstrekkende gevolgen voor Groenhoven tijdens de bouw ervan. Er zou een grote markt zijn voor kleine koopwoningen ("zo'n makelaar roept maar wat"), en er werden snel palen bijgeslagen om de extra tussenmuren voor de tweekamerflats te kunnen dragen. Zo komt het dat Groenhoven meer kleine flats bevat dan Gouden Leeuw.

Oorspronkelijk was deze variant bedoeld voor studenten. Het eerste plan was om hen te huisvesten in torens van 20 verdiepingen aan de dreef, maar later leek het beter om hen "sociaal te mengen" met gewone burgers. Toen de flats te koop werden aangeboden, trok Studentenhuisvesting zich echter terug.

Van Stigt bestrijdt met klem het "fabeltje" dat de woningen in Gouden Leeuw niet verhuurbaar waren omdat de huur te hoog zou zijn. "Ze zijn nooit te huur aangeboden!". Zie het bovenstaande verhaal.

Dat fabeltje heeft Van Stigt wel parten gespeeld. Tegen onterechte ideeën valt nu eenmaal moeilijk op te boksen. Hij kreeg in ieder geval geen nieuwbouwopdrachten meer in Amsterdam, mede omdat hij in de dienst Stadsontwikkeling een felle tegenstander vond. "Ik kreeg geen vervolgoopdrachten omdat ik me niet aan hun regels had gehouden van strakke, lange galerijblokken".

Er klinkt spijt in zijn stem als hij dit constateert, aan het eind van het interview. Triest voor hem, jammer voor Amsterdam. Hij heeft echter deze stad verrijkt met een groot aantal fantastische, vooraf vaak voor onmogelijk gehouden, renovatieprojecten.

Hierom, om zijn vierkantjes en om zijn "menselijke maat" ben ik Van Stigt gaan waarderen als een interessante architect en een fijn mens met brede belangstelling. Om dit te onderstrepen, sluit ik af met:

"Kennis van cultuur is geen ballast, maar heeft mijn functioneren in het vak als architect verrijkt".

HvR

Alle foto's bij dit artikel zijn van J. van Stigt